

Rehabitar

L'art d'aprofitar les sobres

Xavier Monteys

Una notícia ens serveix per iniciar aquestes línies. Va aparèixer al diari el mateix dia que s'ensorrava el túnel del Carmel, un fet arran del qual van haver de ser desallotjades unes 850 persones. La notícia explicava que el 2004 Espanya havia construït més habitatges que Alemanya, França i Itàlia juntes. És a dir, un país de 44 milions d'habitants havia fet més habitatges que tres països que sumen 204 milions d'habitants, gairebé cinc vegades més. Més o menys durant els darrers anys hem pogut llegir –amb petites variacions– aquesta mateixa informació, confrontant la xifra de 800.000 habitatges anuals amb la imparable degradació del nostre paisatge. Aquestes dades, d'altra banda, són avui d'una innegable actualitat, ja que es troben en el rerefons de la crisi econòmica que, de manera especial, afecta el sector immobiliari.

També és cert que la crisi, més enllà de l'economia, ens empeny a una revisió de diversos factors, en especial d'aquells que determinen o han determinat la nostra manera de fer habitatges fins ara. Aquesta qüestió va ser explícitament assenyalada per la Sra. Beatriz Corredor, ministra d'Habitatge, durant la darrera edició de Construmat. El moment, doncs, és interessant, perquè potser no tindrem una altra ocasió per revisar a fons les nostres propostes en matèria d'habitatge. El que segueix aquí és justament el nostre punt de vista sobre aquesta revisió, en la qual indubtablement hi pesen consideracions més actuals. De fet, el plantejament és ben simple i es podria expressar així: "Abans de fer res nou, pensem si hem utilitzat adequadament el que ja està fet". En definitiva, aprofitar millor el que tenim. El conjunt de reflexions que apunten en aquesta direcció les hem batejades amb el nom de *rehabitar*.

Rehabitar és també el nom del projecte proposat al Ministeri d'Habitatge per iniciativa del grup de recerca de la UPC "Habitat", en el qual participen els autors d'aquesta secció, a més dels arquitectes Magdalena Mària, Pere Fuertes, Carles Marcos, Óscar Linares i Roger Sauquet, tots vinculats a la UPC, que tracta de portar al públic el conjunt de reflexions que apunten en aquesta direcció. En aquest sentit, *Rehabitar* adopta la forma d'un conjunt d'exposicions que es podran veure a Madrid al llarg del 2010.

Rehabitar enfront de sostenibilitat

Una de les coses que ens crida més l'atenció és la imparable aparició de notícies a diversos mitjans sobre com han de ser els nous habitatges. Mentre escrivim aquestes línies, a la televisió ens expliquen una casa ecoeficient feta amb materials reciclats (en el fons es tracta d'un horrible xalet de fusta amb els *gadgets* habituals per a la seva ecoeficiència): "Això sí, encara és fora de les possibilitats econòmiques de la majoria", diu la locutora. No seria millor reciclar, és a dir *rehabitar*, els habitatges que ja estan fets, en lloc de fer-ne de nous però amb materials reciclats?

Reinhabiting The art of using up leftovers

A news item serves us as a starting point for this article. It appeared in the newspaper the same day that the Metro tunnel collapsed in the Carmel neighbourhood, an event which led to 850 people being forced from their homes. The news article explained that in 2004, more new homes were built in Spain than in Germany, France and Italy together. In other words, in a country with a population of 44 million, more homes had been built than in three countries with a total of 204 million inhabitants, nearly five times more. During recent years we have been able to read more or less this same information with small variations, contrasting the sum of 800,000 new homes per year with the incessant deterioration of our countryside. These data, moreover, are of undeniable importance today, as they form part of the background to the economic crisis that is affecting the property sector especially.

It is also true that the crisis, beyond the economy, is forcing us towards a review of different factors, especially those that determine or have determined our way of building homes to date. This issue was explicitly pointed out by Ms. Beatriz Corredor, minister for Housing, during the last Construmat trade fair. So this is an interesting time, because we will perhaps not get another chance to review in depth our proposals in housing matters. What follows below is precisely our viewpoint on this review, in which undoubtedly more current considerations have weight. In fact, the approach is very simple and could be expressed thus: "Before doing anything new, let's think about whether we have adequately used what has already been done." We have grouped the set of reflections that point in this direction under the name of *reinhabiting*.

Reinhabiting is also the name of the project proposed to the Housing Ministry through the initiative of the UPC research group "Habitat", in which the authors of this section are participating, along with architects Magdalena Mària, Pere Fuertes, Carles Marcos, Óscar Linares and Roger Sauquet, all linked to the UPC, which aims to take to the public the set of reflections that point in this direction. In this sense, *Reinhabiting* adopts the form of a set of exhibitions that will be run in Madrid during the year 2010.

Reinhabiting vs. sustainability

One of the things that most attracts our attention is the incessant string of news items appearing in different media about what new housing should be like. As we write these lines, on television they are talking about an eco-efficient house made of recycled materials (in fact it is a horrible wooden chalet with the usual gadgets to provide its eco-efficiency): "However, it is still outside the financial possibilities of the majority", the announcer says. Wouldn't it be better to recycle, in other words *reinhabit*, those homes that are already built, rather than make new ones with recycled materials?

Rehabitar El arte de aprovechar las sobras

Una notícia nos sirve para iniciar estas líneas. Apareció en el periódico el mismo día en que se hundía el túnel del Carmel, suceso que motivó el desalojo de unas 850 personas. La noticia explicaba que en 2004 en España se habían construido más viviendas que en Alemania, Francia e Italia juntas. Es decir, un país de 44 millones de habitantes había edificado más viviendas que tres países que suman 204 millones de habitantes, casi cinco veces más. Más o menos durante los últimos años hemos podido leer con pequeñas variaciones esta misma información, confrontando la cifra de 800.000 viviendas anuales con la imparable degradación de nuestro paisaje. Estos datos, por otra parte, son hoy de una innegable actualidad, ya que se encuentran en el trasfondo de la crisis económica que de forma especial afecta al sector inmobiliario.

También es cierto que la crisis, más allá de la economía, nos empuja a una revisión de distintos factores, en especial aquellos que determinan o han determinado nuestra forma de hacer viviendas hasta ahora. Esta cuestión fue explícitamente señalada por la Sra. Beatriz Corredor, ministra de Vivienda, durante la última edición de Construmat. El momento, pues, es interesante, quizás porque no tendremos otra ocasión para revisar a fondo nuestras propuestas en materia de vivienda. Lo que sigue en estas páginas es justamente nuestro punto de vista sobre esta revisión, en la que sin duda pesan consideraciones más actuales. De hecho, el planteamiento es muy sencillo y podría resumirse como sigue: "Antes de hacer algo nuevo, pensemos si hemos utilizado adecuadamente lo que ya está hecho". En definitiva, aprovechar mejor lo que tenemos. El conjunto de reflexiones que apuntan en esta dirección las agrupamos bajo el nombre de *rehabitar*.

Rehabitar es también el nombre del proyecto propuesto al Ministerio de Vivienda por iniciativa del grupo de investigación de la UPC "Habitat", en el que participan los autores de esta sección, además de los arquitectos Magdalena Mària, Pere Fuertes, Carles Marcos, Óscar Linares y Roger Sauquet, todos ellos vinculados a la UPC, que trata de llevar al público el conjunto de reflexiones que apuntan en esta dirección. En este sentido, *Rehabitar* adopta la forma de un conjunto de exposiciones que podrán verse en Madrid a lo largo de 2010.

Rehabitar frente a sostenibilidad

Una de las cosas que llama más nuestra atención es la imparable aparición de noticias en varios medios sobre cómo deben ser las nuevas viviendas. Mientras escribimos estas líneas, en la televisión hablan de una casa ecoeficiente hecha con materiales reciclados (en el fondo se trata de un horrible chalet de madera con los *gadgets* habituales para su ecoeficiencia): "Eso sí, todavía está fuera de las posibilidades económicas de la mayoría", afirma la locutora. ¿No sería mejor reciclar –es decir, *rehabitar*– las viviendas ya hechas en lugar de construir nuevas viviendas con materiales reciclados?

més llarga que la d'un producte nou. Abans de llençar res o d'agafar el martell, podríem dedicar una estona a rumiar com aprofitar millor les coses i a valorar si allò amb què substituïm les coses velles és necessàriament millor.

Aquesta és en realitat una qüestió central, ja que el Codi tècnic i ara el nou Decret d'habitabilitat de la Generalitat de Catalunya poden fer, a la pràctica, que els habitatges actuals quedin fora de la llei. Els impulsors d'aquestes normes tècniques deuen pensar que el que s'ha fet fins ara està malament i que el que farem a partir d'ara serà millor, una cosa més que dubtosa. Aquestes normatives són en realitat una invitació a continuar fent noves construccions amb l'excusa que les que tenim no estan bé i suposen que qualsevol modificació en un habitatge existent ha d'ajustar-se a la norma. Però tenen una cosa positiva, i és que fan que apreciem encara més el que tenim: vells pisos sense finestres ni baranes d'alçades absurdes, sense extractors permanentment connectats (en l'època de l'estalvi), sense finestres de mides faraòniques per garantir ventilacions impossibles de calcular, i sense un grapat desorbitat de luxs al país del sol. *Rehabitar* vol dir també fer una reflexió crítica sobre aquestes normatives demencials.

Resulta en certa manera esperançador que l'edició de la *Guia de l'habitatge* del Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya, que recull des de consells per a la compra o el lloguer d'un pis fins a informació sobre ajuts per a la rehabilitació d'habitatges o les actuacions de la Generalitat envers els habitatges protegits, s'hagi il·lustrat amb un conjunt de fotografies d'un pis que podria ser a l'Eixample de Barcelona en el punt intermedi d'una mudança i que fa que, al seu costat, molts habitatges promoguts per aquest mateix organisme quedin malparats. La *Guia* convida a cercar pisos així.

▲ Cartell de l'Ajuntament de Barcelona anunciant la recollida domiciliària de mobles i trastos vells. Qui es desprendria del racó fotografiat?

than that of a new product. Before throwing anything away or taking up the hammer, we could dedicate some time to thinking about how to better make use of things and to value whether what we use to substitute old things is necessarily better.

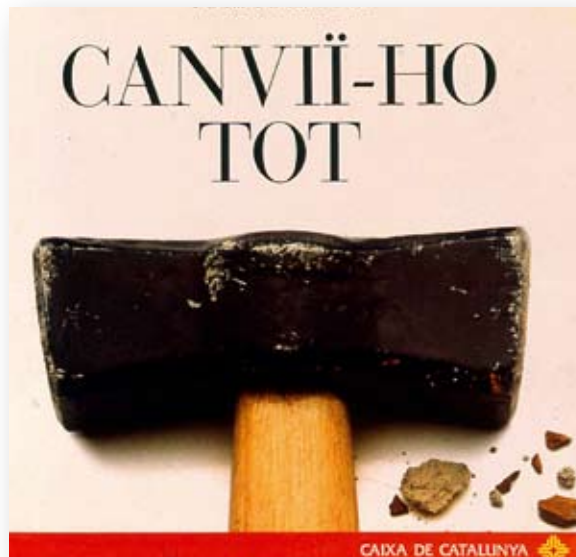
This, in reality, is a central question, as the Technical Code and now the new Habitability Decree from the Catalan Government may mean, in practice, that current dwellings end up on the wrong side of the law. The promoters of these technical regulations must think that what has been done up to now is wrong and that what we will do from now on will be better, which is more than dubious. These regulations are, in practice, an invitation to continue building new constructions with the excuse that the ones that we have are no good and they mean that any modification to an existing dwelling has to adapt to the regulations. But they have one positive thing, which is that they make us appreciate what we have even more: old flats without windows, nor banisters of absurd heights, nor permanently connected extractors (in the era of saving), no massive windows to guarantee ventilations impossible to calculate and without an exaggerated amount of luxes in the country of the sun. *Reinhabiting* also means a critical reflection on these demencial regulations.

It is hopeful to a certain extent that, the *Guide to Housing* published by the Catalan Government's Environmental and Housing Department, which includes tips on buying and renting a home and information on grants for restoring homes or the Government's own actions with respect to subsidised housing, has been illustrated with a set of photographs of a home that could be in Barcelona's Eixample at the intermediate point of a move. It means that, compared to it, many homes promoted by this very same

mucho más cómodo deshacerse de ellos" o "Cámbielo todo", nos decían. Que sea viejo no significa que sea inútil o esté muerto. De hecho, su vida útil puede ser aún más larga que la de un producto nuevo. Antes de tirar algo o de coger el martillo, podríamos pasar un rato pensando cómo aprovechar mejor las cosas y valorando si aquello con que sustituimos lo viejo será necesariamente mejor.

Ésta es en realidad una cuestión crucial, ya que el Código Técnico y ahora el nuevo Decreto de Habitabilidad de la Generalitat de Cataluña pueden hacer, en la práctica, que las viviendas actuales queden fuera de la ley. Los impulsores de estas normas técnicas deben pensar que lo que se ha hecho hasta la fecha está mal y que lo que haremos a partir de ahora será mejor, cosa más que dudosa. A efectos prácticos, estas normativas son una invitación a seguir haciendo nuevas construcciones con la excusa de que las que tenemos no están bien y suponen que cualquier modificación en una vivienda existente tiene que ajustarse a la norma. Pero tienen una cosa positiva, y es que hacen que apreciemos aún más lo que tenemos: viejos pisos sin ventanas ni barandillas de alturas absurdas, sin extractores permanentemente conectados (en la época del ahorro), sin ventanas de tamaño faraónico para garantizar ventilaciones imposibles de calcular, y sin un montón desorbitado de lux en el país del sol. *Rehabitar* significa también una reflexión crítica sobre estas normativas demenciales.

Resulta en cierta medida esperançador que en la edición de la *Guía de la vivienda* del Departamento de Medio Ambiente y Vivienda de la Generalitat de Cataluña, en la que se recogen desde consejos para la compra o alquiler de un piso a información sobre ayudas para la rehabilitación de viviendas o actuaciones de la Generalitat

Rehabitar i projectar

Rehabitar vol dir abordar de manera diferent el projecte d'arquitectura. Almenys sempre que considerem, és clar, el projecte com l'eina per excel·lència per a la formalització d'una nova proposta. Als nostres ulls resulta interessant que els resultats d'una casa modificada per reaprofitar siguin més propers a l'encert que aquelles propostes que es plantegen aconseguir una casa ideal. Per què aconseguim millors resultats millorant un edifici, encara que sigui puntualment, que no pas si el projectem de nou?

Aquesta qüestió probablement està vinculada a la idea del projecte o de la proposta com a crítica del que ja existeix, més que com a idea abstracta. Qualsevol de nosaltres ha sentit expressions com ara: "He volgut crear...", "El meu projecte proposa...", etc. Aquestes expressions són en el fons la manifestació que el projecte és concebut com un acte creatiu original, com un punt d'arrencada com si no existís cap etapa anterior. *Rehabitar* pot ser també una manera d'enfocar el projecte d'arquitectura i discutir obertament les seves limitacions, particularment en un camp com el que ens ocupa.

Aquí això és especialment pertinent, perquè *rehabitar* no és rehabilitar, i en tot cas no ens referim a reformes o intervencions que persegueixin la posada al dia d'un edifici, estèticament parlant, sinó de proposar modificacions en l'ús dels edificis. *Rehabitar* és tornar a usar un edifici, però modificant-ne la manera de fer-ho. No és tracta d'intervencions plàstiques, que són molt freqüents, sinó d'una modificació de *la manera*.

▲ Anunci de préstecs per a la reforma de la llar de Caixa Catalunya, a mitjans de la dècada dels noranta.

body would end up worse off. The *Guide* invites readers to search for flats like this.

Reinhabiting and planning

Reinhabiting means a different approach to the architectural design project. At least providing that we consider, of course, the project as the tool par excellence in the formalisation of a new proposal. In our view it is interesting that the results of a house modified to be reused are a better idea than proposals that aim to achieve an ideal home. Why do we achieve better results when improving a building, even if ad hoc, than if we design it from scratch?

This issue is probably linked to the idea of the project or proposal as a criticism of what already exists, rather than as an abstract idea. All of us have heard expressions such as "I wanted to create...", "My design proposes...", etc. These expressions are, deep down, the manifestation that the project is conceived as an original creative act, as a starting point, as if no previous phase existed. *Reinhabiting* can also be a way of focusing the architecture project and openly discussing its limitations, particularly in a field such as that which concerns us.

Here this is especially pertinent because *reinhabiting* is not rehabilitating, and in any case we are not referring to reforms or interventions that pursue the updating of a building, stylistically speaking, but of proposing modifications in the use of buildings. *Reinhabiting* means re-using a building, but modifying the way of doing it. These are not plastic interventions, which are very frequent, but a modification of the *how*.

Presence. Wanting is enough

Reinhabiting means the predominance of the interior over the exterior aspect. In fact,

en relació con las viviendas protegidas, se haya ilustrado con una serie de fotografías de un piso que podría hallarse en el ensanche de Barcelona en el punto intermedio de una mudanza y que hace que, por comparación, numerosas viviendas promovidas por este mismo organismo queden malparadas. La *Guía* invita a buscar pisos así.

Rehabitar y proyectar

Rehabitar supone un abordaje distinto del proyecto de arquitectura. Por lo menos siempre que consideremos, claro está, el proyecto como la herramienta por excelencia para la formalización de una nueva propuesta. A nuestros ojos resulta interesante que los resultados de una casa modificada para reaprovechar sean más próximos al acierto que aquellas propuestas que se plantean conseguir una casa ideal. ¿Por qué conseguimos mejores resultados mejorando un edificio, aunque sea puntualmente, que cuando lo proyectamos de nuevo?

Esta cuestión probablemente está vinculada a la idea del proyecto o propuesta como crítica de lo ya existente, más que como idea abstracta. Cualquiera de nosotros ha escuchado expresiones tales como "He querido crear...", "Mi proyecto propone...", etc. Estas expresiones son, en el fondo, la manifestación de que el proyecto se concibe como acto creativo original, como punto de partida, como si no existiera ninguna etapa anterior. *Rehabitar* puede ser también una forma de enfocar el proyecto de arquitectura y discutir abiertamente sus limitaciones, particularmente en un campo como el que nos ocupa.

Aquí esto es especialmente pertinente porque *rehabitar* no es rehabilitar, y en cualquier caso no nos referimos a reformas o intervenciones que persigan la puesta al día de un edificio, estèticament parlant, sino de proposar modificacions en el uso

Las caras de Ikea

Esta firma de origen sueco, líder en el mercado de mobiliario, ha vuelto a dar en decoración han creado corte de adictos, y ahora también lo han hecho las rompedoras que han conseguido identificarse con los pequeños y grandes cambios de to

En la última campaña de publicidad de Ikea hay sitio para todos. "Para los que

2001 casi 10.400 millones de euros y recibió 260 millones de visitantes. "Partimos de la filosofía de la marca", asegura Caballero

La presència. N'hi ha prou a voler

Rehabitar significa el predominio de l'interior sobre l'aspecte exterior. De fet aquest predomini alguns cops es tradueix en una intervenció mínima o aparentment nula, però que en canvi té unes repercussions molt importants en l'edifici sobre el qual operem i, per extensió, en la ciutat.

Rehabitar representa una de les coses més atractives des del punt de vista de l'arquitectura, com és aconseguir un canvi radical en un espai alterant-ne simplement l'ús, sense intervencions "estructurals", per dir-ho d'una manera radical, solament amb la presència. Un fet que podem relacionar amb l'impacte que ens produeixen les vinyetes de còmics amb els diàlegs alterats que tant agradaven als situacionistes, i que més a prop nostre produeix encara l'anunci d'Ikea "Redecora la teva vida". En el mateix espai, un àmbit que sembla ressonar mitjançant les estances que s'obren darrere la porta i que queda transformat per la presència de diverses persones. Ells sols eren la casa, ells la feien diferent.

La qüestió de la presència és essencial. Això ens recorda un comentari de Bruno Taut al qual hem fet referència alguna altra vegada: "El més important en les fotografies d'arquitectura no és l'aspecte dels espais amb gent, sinó l'aspecte de la gent en aquests espais". Són les persones les que tenen aquesta capacitat de transformar un espai i, per tant, són essencials per *rehabitar-lo*; de fet l'expressió al·ludeix justament a això. Mentre que *rehabilitat-lo* fa referència a l'objecte, *rehabitar-lo* fa referència a l'acció, per expressar-ho d'alguna manera. Per a aquesta idea resulta apropiat recórrer a la pel·lícula d'Antonio Luigi Grimaldi, *Caos calmo* (2008), en la qual el protagonista s'entossueix a romandre en un banc de la plaça que hi ha enfront de l'escola de la seva filla. Contra tot pronòstic, acaba per convertir el banc –i, per extensió, la plaça– en la seva oficina i parcialment en casa seva i obliga "els altres" a desplaçar-se al que ell ha triat com a nou centre de la seva activitat.

Una forma més d'il·lustrar aquesta presència ens l'ofereix Marco Stanley Fogg, el protagonista de la novel·la *El palau de la lluna* (1989), de Paul Auster. En aquest cas la presència es completa amb els llibres i les caixes que els

▲ Anunci d'Ikea amb diferents personatges en el mateix interior. A cada vinyeta hi percebem una casa diferent pel caràcter que imposen els ocupants.

this predominance sometimes means that a minimal or apparently negligible intervention is required, but one that in contrast has very important repercussions for the building on which we are operating and, by extension, for the city.

Reinhabiting represents one of the most attractive things from the architecture point of view, achieving a radical change in a space by simply altering its use, without "structural" interventions, or to put it in a radical way, only with presence. A fact that we can relate with the impact made on us by comic strips with altered dialogues that were so liked by the situationists, and that closer to home is still made by the Ikea advertisement "Redecorate your life". In the same space, a sphere that seems to resound through the rooms that open behind the door and that is transformed by the presence of different people. They were the house and they made it different.

The question of presence is essential, something which reminds us of a comment by Bruno Taut to which we have referred at times: "The most important thing in architecture photos is not the aspect of the spaces with people, but the aspect of the people in these spaces". It is people who have this capacity to transform a space and, therefore, they are essential for *reinhabiting* it; in fact, the expression alludes precisely to this. Whilst *rehabilitating* makes reference to the object, *reinhabiting* makes reference to the action, to express it somehow. For this idea it is appropriate to turn to the Antonio Luigi Grimaldi film, *Quiet Calm* (2008), in which the protagonist stubbornly remains on a bench situated in the square opposite his daughter's school. Against all odds, he ends up converting the bench – and, by extension, the square – into his office and partially into his home and forces "the others" to travel to what he has chosen as the new centre for his activity.

Another way of illustrating this presence is offered to us by Marco Stanley Fogg, protagonist of the novel *Moon Palace* (1989), by Paul Auster. In this case the presence is completed with the books and the boxes that contain them which Marco has inherited. The books are everything: they act as the bed base, the table and the chairs.

de los edificios. *Rehabitar* es volver a usar un edificio, pero modificando la forma de hacerlo. No se trata de intervenciones plásticas, que son muy frecuentes, sino de una modificación del cómo.

La presència. Basta con querer

Rehabitar significa el predominio del interior sobre el aspecto exterior. De hecho este predominio se traduce algunas veces en una intervención mínima o aparentemente nula, pero que en cambio tiene repercusiones muy importantes en el edificio sobre el que operamos y, por extensión, en la ciudad.

Rehabitar supone una de las cosas más atractivas desde el punto de vista de la arquitectura: conseguir un cambio radical en un espacio alterando simplemente su uso, sin intervenciones "estructurales", por decirlo de forma radical, sólo con la presencia. Un hecho que podemos relacionar con el impacto que nos producen las viñetas de còmics con los diálogos alterados que tanto gustaban a los situacionistas, y que más cerca de nosotros produce aún el anuncio de Ikea "Redecora tu vida". En el mismo espacio, un ámbito que parece resonar mediante las habitaciones que se abren tras la puerta y que queda transformado por la presencia de varias personas. Ellos eran la casa y la hacían distinta.

La cuestión de la presencia es esencial, cosa que nos recuerda un comentario de Bruno Taut al que hemos hecho referencia alguna otra vez. "Lo más importante en las fotografías de arquitectura no es el aspecto de los espacios con gente sino el aspecto de la gente en dichos espacios." Son las personas las que tienen esta capacidad de transformar un espacio y, por tanto, son esenciales para *rehabitarlo*; de hecho la expresión alude precisamente a esto. Mientras *rehabilitarlo* hace referencia al objeto, *rehabitarlo* hace referencia a la acción, por así decirlo. Para esta idea resulta apropiado recurrir a la película de Antonio Luigi Grimaldi, *Caos calmo* (2008), en la que el protagonista se obstina en permanecer en un banco de la plaza frente a la escuela de su hija. Contra todo pronóstico acaba por convertir el banco –y, por extensión, la plaza– en su oficina y parcialmente en su

contenen que ha heretat Marco. Els llibres ho són tot: fan de base del llit, de taula i de cadires. Els llegeix i, un cop els ha llegit, els ven per poder viure. Quan els ha venut tots, l'apartament queda desmoblat, no té res per viure i ha de marxar.

Cartell i escenes de la pel·lícula d'Antonio Luigi Grimaldi, *Caos calmo* (2008).

Rehabitar, remoblar

Si n'hi ha prou amb la presència, canviar els mobles resulta transcendent. Una manera d'il·lustrar això continua sent el vell dibuix que mostra eloqüentment en blanc i negre les dues formes de moblament en el bloc d'habitatges construït per Oscar Niemeyer al Hansaviertel de Berlín entre el 1958 i el 1959. A totes dues plantes es mostra, d'una banda, la posició dels mobles associada a la planta del projecte –sobre fons blanc– i, de l'altra, la que en realitat van realitzar els seus inquilins –sobre fons negre–. En veure-les juntes –separadament seria irrellevant– apareixen elements que estan en el fons de la qüestió que aquí ens ocupa. En primer lloc, perquè la proposta de moblament dibuixada suscita la idea que es tracta simplement d'una prova de la seva capacitat, una manera de fer evidents les possibilitats d'ús de l'apartament. Els mobles semblen posats per fer entendre que hi caben. Més enllà d'això, però, sabem del cert que el moblament forma part de les *operacions* que fem de manera quasi automàtica en dissenyar la planta de qualsevol habitatge. D'aquesta manera, la planta en negre no resulta tan inofensiva, ja que ens permet pensar no tan sols que el disseny podria haver estat diferent, sinó també que hi ha moltes possibilitats de moblar un apartament i, per tant, d'habitar-lo. Les dues plantes són perfectes per explicar en què consisteix *rehabitar*, perquè són una mena d'*abans* i *després*, com una segona possibilitat. Però el més interessant és que es fa sense reformes i, per tant, sense projecte. O no?

Una altra manera de veure aquest mateix problema és la col·lecció de fotografies que vàrem demanar a Martí Català Pedersen l'any 2000 a propòsit de la monografia de l'edifici Mitre de Francisco José Barba Corsini.¹ La

He reads them and once read, sells them to earn a living. Once he has sold them all, the apartment ends up unfurnished, he has nothing to live on and has to leave.

Reinhabiting, refurbishing

If presence is enough, then changing the furniture can be transcendent. A way of illustrating this continues to be the old drawing that eloquently shows in black and white the two forms of furnishing in the block of homes built by Oscar Niemeyer in Berlin's Hansaviertel between 1958 and 1959. Both floors show, firstly, the position of the furniture associated with the design layout – on a white background – and secondly, what the tenants really did – on a black background. Seeing them together – separately would be irrelevant – means that elements appear that are the crux of the question concerning us here. First of all, because the furnishing proposal drawn raises the idea that this is simply a test of its capacity, a way of making the possibilities for use of the apartment evident. The pieces of furniture seem to be placed to make it understood that they fit. Beyond that, however, we know for certain that furnishing forms part of the *operations* which we do in an almost automatic way when designing the layout of any dwelling. Thus, the black layout is not so inoffensive, as it allows us to think not only that the design could have been different, but also that there are many possibilities for furnishing an apartment and, thus, for inhabiting it. The two floors are perfect for explaining what *reinhabiting* consists of, because they are a kind of *before* and *after*, like a second possibility. But the most interesting thing is that it is done without reforms, and, therefore, without a design project. Isn't it?

Another way of seeing this same problem is the collection of photographs that we requested from Martí Català Pedersen in the year 2000 regarding the monograph on the Mitre building by Francisco José Barba Corsini.¹ The idea arose to illustrate the versatility – the elasticity, as he called it – of the apartments, simply with the furnishing.

casa y obliga a "los demás" a desplazarse a lo que él ha transformado en nuevo centro de su actividad.

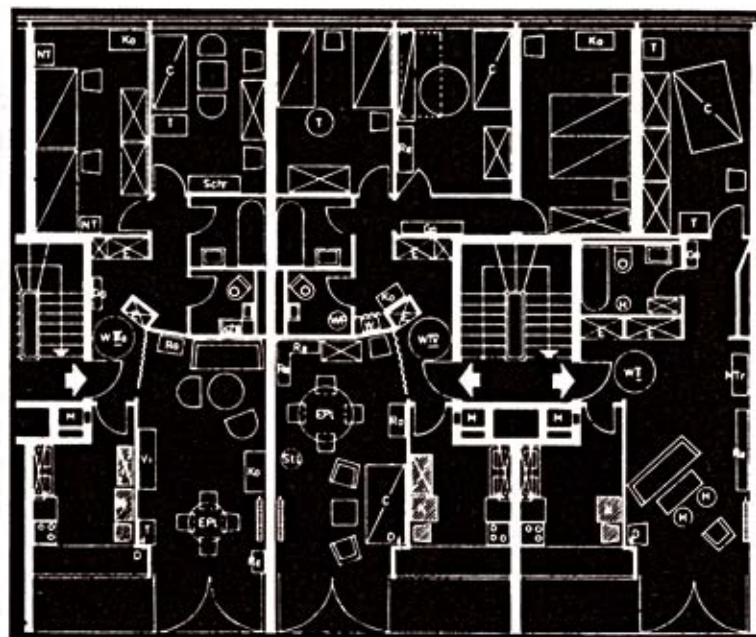
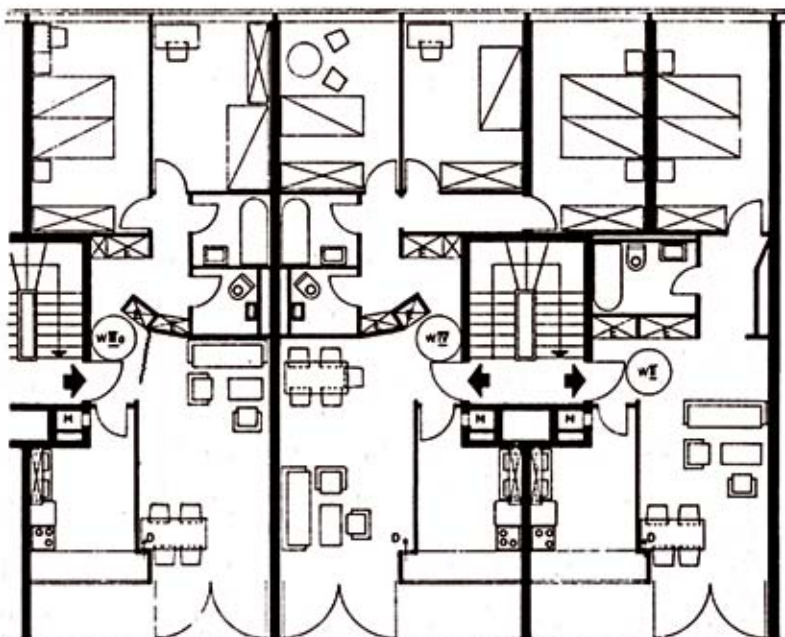
Una forma más de ilustrar esta presencia nos la ofrece Marco Stanley Fogg, el protagonista de la novela *El palacio de la luna* (1989), de Paul Auster. En este caso la presencia se completa con los libros y cajas que los contienen que ha heredado Marco. Los libros lo son todo: forman la base de la cama, hacen de mesa y de sillas. Los lee y una vez leídos los vende para poder vivir. Cuando los ha vendido todos, el apartamento queda desamueblado, no tiene nada para vivir y debe marchar.

Rehabitar, reamueblar

Si basta con la presencia, cambiar los muebles resulta trascendente. Una forma de ilustrar esto sigue siendo el viejo dibujo que muestra elocuentemente en blanco y negro las dos formas de amueblamiento en el bloque de viviendas construido por Oscar Niemeyer en el Hansaviertel de Berlín, entre 1958 y 1959. En las dos plantas se muestra la posición de los muebles asociada a la planta del proyecto –sobre fondo blanco– y la que en realidad realizaron sus inquilinos –sobre fondo negro–. Al verlas juntas –separadamente sería irrelevante– aparecen elementos que están en el fondo de la cuestión que aquí nos ocupa. En primer lugar, porque la propuesta de amueblamiento dibujada suscita la idea de que se trata simplemente de una prueba de su capacidad, una forma de hacer evidentes las posibilidades de uso del apartamento. Los muebles parecen puestos para dar a entender que caben en él. Pero más allá de esto sabemos con seguridad que el amueblamiento forma parte de las *operaciones* que hacemos de modo casi automático al diseñar la planta de cualquier vivienda. Así, la planta en negro no resulta tan inofensiva, ya que nos permite pensar no tan sólo que el diseño podría haber sido distinto, sino también que hay muchas posibilidades de amueblar un apartamento y, por tanto, de habitarlo. Las dos plantas son perfectas para explicar en qué consiste *rehabitar*, porque constituyen una especie de *antes* y *después*, como una segunda posibilidad. Pero lo más interesante es que se hace sin reformas y, por consiguiente, sin proyecto. ¿O no?

¹ Pere Fuertes i Xavier Monteys, *Mitre. F.J. Barba Corsini* (Barcelona: Actar/COAC, 1998).

¹ Pere Fuertes, Xavier Monteys: *Mitre. F.J. Barba Corsini* (Barcelona: Actar/COAC, 1998).

idea va sorgir per il·lustrar la versatilitat –l’elasticitat, com deia ell– dels apartaments, però també il·lustra a la perfecció els canvis que els inquilins operen sobre l’espai dels apartaments, simplement amb el moblament. Són els mateixos apartaments, però semblen diferents en veure’ls amb diferents mobles.

D’aquí que una de les manifestacions més clares d’això estigui relacionada habitualment amb el fet de canviar els mobles de lloc. Una cosa, d’altra banda, que molta gent practica de manera intuïtiva i també compulsiva. Potser és la millor manera de fer visible una “crítica” a l’espai que habitem. Canviar la disposició dels mobles –que no vol dir canviar els mobles– és, per tant, la millor manera de posar a prova la capacitat de transformació de la casa en què vivim. Pensem que aquesta simple operació no és un canvi formal, sinó un canvi estructural. En canviar la disposició dels mobles alterem la manera d’usar la casa; canviar els mobles de lloc és una invitació a *rehabitar-la*.

D’alguna manera, podríem comparar-ho amb el que Richard Sennett anomena *reparació dinàmica*, en el sentit de completar, de realitzar de fet una *correcció* en tota regla d’un objecte qualsevol. En tot cas, per a ell, *fer i reparar* formen part d’una única cosa. La reparació corregeix en certa manera, i aquí aquesta correcció ve produïda per l’ús nou que en fem.²

Paradoxalment, els mobles –i de manera més precisa *els nostres mobles*– tenen la capacitat de convertir qualsevol casa i fins i tot qualsevol espai en la nostra casa. Els mobles semblen estar per sobre dels espais; són els ingredients per fer-lo habitable. Veure els mateixos mobles quan canviem de casa, en un espai diferent, produeix un efecte estrany i difícil de definir, si no és precisament considerant-lo com l’extensió de nosaltres mateixos, com una manifestació del nostre caràcter.

En veure les fotografies de la segona de les dues cases en què va viure Mario Praz, avui convertida en museu,³

▲ *Planta tipus dels habitatges d’Oscar Niemeyer al barri de Hansaviertel de Berlín, construïts entre el 1958 i el 1959. S’hi contraposen la distribució proposada per l’arquitecte (esquerra) i la que van adaptar els habitants (dreta).*

They are the same apartments, but they seem different when seen with different furniture.

Thus one of the clearest manifestations of this is related with the fact of moving the furniture around. Something, moreover, which many people practice in an intuitive and also compulsive way. Perhaps it is the best way of making visible a “critique” of the space that we inhabit. Changing the arrangement of the furniture – which is not the same as changing the furniture – is, therefore, the best way of testing the capacity for transformation of the house in which we live. We think that this simple operation is not a formal change; it is a structural change. In changing the arrangement of the furniture we alter the way of using the house; moving its furniture around is an invitation to *reinhabit* it.

In a certain sense we could compare it with what Richard Sennett calls *dynamic repair*, in the sense of completing, of carrying out a proper *correction* of any object. In any case, for him, *doing and repairing* form part of a single thing. The repair corrects to a certain extent and here this correction is produced by the new use that we give to it.²

Paradoxically furniture – and more precisely *our furniture* – has the capacity to turn any house and even any space into our home. Furniture seems to be above spaces; it is the set of ingredients that makes a space inhabitable. Seeing the same furniture when we move house, in a different space, produces a strange effect that is difficult to define, if not exactly an extension of ourselves, then a manifestation of our character.

In seeing photographs of the second of the two houses where Mario Praz lived, today a museum,³ or of the small cottage to which Berthold Lubetkin⁴ retired with his wife at the end of his life to rear pigs, tired of the regulations and laws that afflicted archi-

Otra forma de ver este mismo problema es la colección de fotografías que pedimos a Martí Català Pedersen en el año 2000 a propósito de la monografía del edificio Mitre de Francisco José Barba Corsini.¹ La idea surgió para ilustrar la versatilitat, la elasticidad, como decía él, de los apartamentos, pero también ilustra a la perfección los cambios que los inquilinos operan sobre el espacio de los apartamentos, simplemente con el mobiliario. Son los mismos apartamentos, pero parecen distintos al verlos con distintos muebles.

De ahí que una de las manifestaciones más claras de esto esté relacionada habitualmente con el hecho de cambiar los muebles de lugar. Cosa, por otra parte, que mucha gente practica de forma intuitiva y aun compulsiva. Quizás sea el mejor modo de hacer visible una “crítica” al espacio que habitamos. Cambiar la disposición de los muebles –que no es lo mismo que cambiar los muebles– es, por tanto, la mejor manera de poner a prueba la capacidad de transformación de la casa en que vivimos. Esta simple operación pensamos que no es un cambio formal; es un cambio estructural. Cambiando la disposición de los muebles alteramos la forma de usar la casa; cambiar los muebles de lugar es una invitación a *rehabitarla*.

En cierto sentido podríamos compararlo con lo que Richard Sennett llama *reparación dinámica*, en el sentido de completar, de realizar de hecho una *corrección* en toda regla de un objeto cualquiera. De todos modos para él, *hacer y reparar* forman parte de una única cosa. La reparación corrige en cierta medida, y aquí esta corrección viene producida por el nuevo uso que le damos.²

Paradójicamente, los muebles –y más precisamente *nuestros muebles*– tienen la capacidad de convertir cualquier casa e incluso cualquier espacio en nuestra casa. Los muebles parecen estar por encima de los espacios, son los ingredientes para hacerlo habitable. Ver los mismos muebles

2 Richard Sennett, *El artesano* (Barcelona: Anagrama, 2009).

3 Mario Praz, *La casa de la vida* (Barcelona: DeBolsillo, 2004).

2 Richard Sennett, *The Craftsman* (London: Allen Lane, 2008).

3 Mario Praz: *La casa de la vida* (Barcelona: DeBolsillo, 2004).

4 John Allan: *Berthold Lubetkin. Architecture and the tradition of progress* (London: RIBA, 1992).

1 Pere Fuertes y Xavier Monteyes, *Mitre*. F.J. Barba Corsini (Barcelona: Actar/COAC, 1998).

2 Richard Sennett, *El artesano* (Barcelona: Anagrama, 2009).

o del petit *cottage* al qual Berthold Lubetkin⁴ es va retirar amb la seva dona al final de la seva vida a cuidar porcs, cansat de les normatives i lleis que afligien l'arquitectura, no podem evitar pensar en el fet de *rehabitar*. Especialment la casa de Lubetkin, perquè és el cas més conegut, en veure-la moblada amb els mateixos sofàs i objectes que tenia a l'àtic del Highpoint I londinenc.

Més enllà del moblament

Rehabitar, però, vol dir que el mateix espai pot servir per a dues funcions diferents: el grau de diferència no importa tant com el fet de la relativitat dels espais. Ens avorrim de llegir i de sentir constantment que l'espai s'ha d'adaptar a les necessitats "canviants" dels usuaris, però de fet aquesta qualitat la tenen molts espais que no van ser pensats amb aquest propòsit, com ara l'Eixample barceloní.

Potser una de les millors manifestacions de la capacitat d'estructuració del canvi de mobles es troba continguda en el text de Catherine Clarisse *Recettes d'architecture*,⁵ una invitació ben simple a reutilitzar la cuina tan sols pel fet de poder-hi posar una taula. Cal aclarir que no es tracta d'una taula per sortir del pas, d'una simple taula plegable d'aquestes que solen estar a la cuina, sinó d'una taula substancial que implica poder utilitzar la cuina com un espai més de la casa i, d'aquesta manera, esborrar o almenys matisar la idea que la cuina és un espai servidor, com una cosa que pertany als serveis de la casa, per expressar-ho de forma planera, com una peça que enrajolem, com els banys. Quasi com una prolongació del text de Catherine Clarisse és el cas de les fotografies que l'aleshores estudiant d'arquitectura de l'ETSAM Sara Márquez Martín va fer durant la seva estada a Venècia. Amb aquestes fotografies assistim a un vital exemple de modificació espacial en una casa de lloguer de poc més de 40 metres quadrats, en la qual els habitants resideixen

↳ *Imatges de la mateixa estança de pisos diferents de l'edifici Mitre de Barcelona.*

↳ *Els mobles de Berthold Lubetkin al seu pis de Highpoint I a Londres, i posteriorment al cottage de Gloucestershire.*

texture, we cannot avoid thinking about the fact of *reinhabiting*. Especially with the house of Lubetkin, because it is the better known case, when seeing it furnished with the same sofas and items that he had in his London Highpoint I penthouse.

Beyond furniture

But *reinhabiting* means that the same space may serve two different functions: the degree of difference does not matter so much as the fact of relativity of the spaces. We get bored of reading and hearing constantly that the space has to adapt to the "changing" needs of users, but in fact many spaces not designed with this purpose end up having this quality, for example Barcelona's Eixample.

Perhaps one of the best manifestations of the capacity for structuring that rearranging furniture has is found in Catherine Clarisse's text *Recettes d'architecture*,⁵ a very straightforward invitation that means a reuse of the kitchen simply by putting a table into it. It should be clarified that this does not mean any table just to get by, one of those folding tables that are usually found in kitchens. It means a substantial table that allows the kitchen to be used as another space in the house and thus, eliminate or at least qualify the idea that the kitchen is a serving space, something that belongs to the services of the house, to express it plainly, a room that we tile, like the bathrooms. Almost like a prolongation of the Catherine Clarisse text is the case of the photographs that, as an architecture student at the ETSAM, Sara Márquez Martín took during her stay in Venice. With these photographs we observe a living example of spatial modification in a rental home of scarcely more than 40 square meters, in which the inhabitants reside for short periods of time. Here the most important thing is the kitchen table; the reform can wait.

Catherine Clarisse's proposal represents, perhaps more than a design project, a modification, not even a very large one, but one that is completely transcendental. This

cuando cambiamos de casa, en un espacio distinto, produce un efecto extraño y difícil de definir, si no es considerándolo precisamente como la extensión de nosotros mismos, como una manifestación de nuestro carácter.

Al ver las fotografías de la segunda de las dos casas en que vivió Mario Praz, hoy convertida en museo,³ o del pequeño *cottage* al que Berthold Lubetkin⁴ se retiró con su mujer al final de su vida a cuidar cerdos, cansado de las normativas y leyes que afligían a la arquitectura, no podemos dejar de pensar en el hecho de *rehabitar*. Especialmente la de Lubetkin, porque es el caso más conocido, al verla amueblada con los mismos sofás y objetos que tenía en el ático del Highpoint I londinense.

Más allá del amueblamiento

Rehabitar significa que el mismo espacio puede servir para dos funciones distintas; no importa tanto el grado de diferencia como el hecho de la relatividad de los espacios. Nos aburriríamos de leer y de oír constantemente que el espacio debe adaptarse a las necesidades "cambiantes" de los usuarios, pero de hecho esta cualidad la tienen muchos espacios que no fueron pensados con este propósito, por ejemplo el ensanche barcelonés.

Quizá una de las mejores manifestaciones de la capacidad de estructuración del cambio de muebles se halla contenida en el texto de Catherine Clarisse *Recettes d'architecture*,⁵ una invitación muy simple que supone una reutilización de la cocina tan sólo por el hecho de poder colocar una mesa. Hay que aclarar que no se trata de una mesa para salir del paso, de una simple mesa plegable de esas que suelen estar en la cocina, sino de una mesa substancial que supone poder utilizar la cocina como un espacio más de la casa y de este modo

4 John Allan, *Berthold Lubetkin. Architecture and the tradition of progress* (Londres: RIBA, 1992).

5 Catherine Clarisse, *Recettes d'architecture* (París: Les Éditions de l'Imprimeur, 2004).

3 Mario Praz, *La casa de la vida* (Barcelona: DeBolsillo, 2004).

4 John Allan, *Berthold Lubetkin. Architecture and the tradition of progress* (Londres: RIBA, 1992).

5 Catherine Clarisse, *Recettes d'architecture* (París: Les Éditions de l'Imprimeur, 2004).

La casa se mueve

Sara Márquez Martín. Madrid. Erasmus en Venècia, 2003-2004, en el Instituto Universitario de Arquitectura de Venècia

Suena Batiatto, Moustaki, Cposella y mucho reggae. La música es uno más en la casa. A veces, Serrat, El Canto del Loco..., cuando Madrid empieza a quedarte muy lejos. Al son de *Facciamo la pasta?*, la casa empieza a moverse, cinco en 40 metros cuadrados cenando diez todos los días. Se

abre la mesa, se cierra. La casa no para de moverse, de cambiar. En Erasmus te mueves, sales, entras, viajas, estudias, conoces, escuchas, amas, lloras, sueñas, ríes, sientes, corres. Un día, esa carrera se acaba y vuelves a un lugar conocido que, sin embargo, te desconoce. ●

per estades curtes de temps. Aquí el més important és la taula de la cuina; la reforma pot esperar.

La proposta de Catherine Clarisse representa, potser més que un projecte, una modificació, fins i tot no gaire gran, però del tot transcendent. Aquest punt és també important: ens referim a la idea de la modificació. *Rehabitar* és clarament una invitació a modificar una estructura d'usos establerta, però sobretot la modificació és una forma de crítica aplicada.

Rehabitar, modificació i crítica de l'interior

Petites modificacions que resulten transcendents, però que (i això és molt important) no serien possibles, no existirien, sense l'objecte que es modifica. Aquesta dependència conceptual és finalment essencial. Un exemple per il·lustrar això el trobem en el camp dels objectes domèstics: aquest és el cas de la taula de tallar "Encanal", dissenyada per Ernest Parera, que, amb la manipulació de dos angles, plegant-los lleugerament, aconseguix ser més eficaç perquè li afegeix la funció d'embut.

Modificar l'ús, encara que pugui resultar extravagant, alguns cops es pot aconseguir canviant el sentit d'obertura d'una porta. Un petit canvi, però molt significatiu. L'exemple més sofisticat d'aquesta mena d'extravagància és potser la que pot convertir una porta en una taula de ping-pong. Una mostra de manipulació de les frontisses que permet jugar al ping-pong entre dues estances de la casa. Aquí ens trobem amb un exemple que ens ofereix la possibilitat d'afegir un nou ús, de duplicar-lo.

Una modificació exemplar en aquest sentit és el cas dels ascensors afegits a un conjunt de blocs d'habitatges del barri de la Trinitat de Barcelona. Els pisos resultants, tot i les inconvencions que implica la posició de l'ascensor, són millors que un pis que de bell nou tingui ascen-

▲ *Diferents usos que l'estudiant d'arquitectura Sara Márquez Martín va donar a la cuina del pis que ocupava a Venècia, gràcies a la presència d'una gran taula.*

point is also important: we refer to the idea of modification. *Reinhabiting* is clearly an invitation to modify an established structure of uses, but above all the modification is an applied form of criticism.

Reinhabiting, modification and critique of the interior

Small modifications that turn out to be transcendental but that (and this is very important) would not be possible, would not exist, without the object being modified. This conceptual dependence is finally essential. We find an example to illustrate this in the field of domestic objects: it is the case of the "Encanal" chopping board designed by Ernest Parera, which, with the manipulation of two corners, folded slightly upwards, manages to be more efficient because it has an added funneling function.

Modifying use, although it may seem extravagant, can sometimes be achieved by changing the way in which a door opens. A small change, but a very significant one. The most sophisticated example of this kind of extravagance is perhaps that which can convert a door into a ping-pong table. An example of manipulation of the hinges that allows table tennis to be played between two rooms of the house. Here we find an example that shows us the possibility of adding a new use, of duplicating it.

An exemplary modification in this sense is the case of the lifts added to a set of housing blocks in Barcelona's Trinitat neighbourhood. The resulting flats, despite the inconveniences caused by the position of the lift, are better than a flat that has a new lift. This is because now they have two accesses to two different places in the home, one via the stairs and another new one that allows access via the façade to the living room. The inconveniences that this represents and that mean that we wouldn't

borrar o al menos matitzar la idea de que la cocina es un espacio servidor, como algo que pertenece a los servicios de la casa, por expresarlo llanamente una pieza que embaldosamos, como los baños. Casi como una prolongación del texto de Catherine Clarisse es el caso de las fotografías que la entonces estudiante de arquitectura de la ETSAM Sara Márquez Martín realizó durante su estancia en Venècia. Con estas fotografías asistimos a un vital ejemplo de modificación espacial en una casa de alquiler de poco más de 40 metros cuadrados en la que los habitantes residen por breves periodos de tiempo. Aquí lo más importante es la mesa de la cocina; la reforma puede esperar.

La propuesta de Catherine Clarisse supone, quizá más que un proyecto, una modificación, incluso no demasiado grande, pero del todo transcendent. Este punto es también importante: nos referimos a la idea de la modificación. *Rehabitar* es claramente una invitación a modificar una estructura de usos establecida, pero sobre todo la modificación es una forma de crítica aplicada.

Rehabitar, modificación y crítica del interior

Pequeñas modificaciones que resultan trascendentes, pero que (y esto es muy importante) no serían posibles, no existirían, sin el objeto que se modifica. Esta dependencia conceptual es finalmente esencial. Un ejemplo para ilustrar esto lo hallamos en el campo de los objetos domésticos: es el caso de la mesa de cortar "Encanal", diseñada por Ernest Parera, que con la manipulación de dos ángulos, plegándolos ligeramente, consigue ser más eficaz porque le añade la función de embudo.

Aunque pueda resultar extravagante, algunas veces modificar el uso puede conseguirse cambiando el sentido de abertura de una puerta. Un pequeño cambio, pero muy

sor. Ho són, perquè ara tenen dos accessos a dos llocs diferents de la casa, un per l'escala i un altre de nou que permet accedir per la façana a la sala d'estar. Les incomoditats que això representa i que fan que habitualment no ens plantejariem aquesta manera d'accedir-hi, tenen, en canvi, un component quasi de joc que podríem comparar a l'itinerari que Jacques Tati realitza per entrar a casa seva a la pel·lícula *Mon oncle* (1958).

Rehabitar també a l'exterior

La història de la ciutat i la de la casa no són alienes a aquest fenomen. Spalato o Arles són, en realitat, exemples d'aquesta vella idea. Una idea que sorgeix de la recerca d'una solució per resoldre un problema de la manera més pragmàtica possible. Es tracta de reciclatge en estat pur, *rehabitar* un edifici colossal per convertir-lo en una ciutat, fer de les seves cruïes, de les seves obertures o de les seves torres, habitacions; i dels corredors, l'arena o els vomitoris, carrers i places. *Rehabitar* també alguns monuments o simplement edificis singulars. Mentre que en altres ciutats com ara Viena o Copenhaguen no fa gaire temps es van convertir antics gasòmetres en habitatges, aquí, al nostre país, no se'n ha acudit res millor que fer centres d'esbarjo a les places de toros.

El gravat d'Arles és prou eloqüent en aquest sentit: una ciutat sencera compactada i comprimida fins a ocupar l'antic amfiteatre, que reformula la col·locació dels materials utilitzant el monument com a pedrera a l'aire lliure. La ciutat que mostra el gravat és en realitat un monument a la necessitat i un exemple magnífic per explicar què significa en arquitectura la paraula *disponibilitat*. Paradoxalment avui no tenim cap altra idea amb els vells monuments que restaurar-los per convertir-los en atraccions. Resulta tot un retrat de la nostra època.

➤ *Taula de tallar "Encanal", d'Ernest Parera, comercialitzada per la distribuïdora Amor de Madre.*

➤ *Porta convertible en taula de ping-pong, de Tobias Fänzel.*

➤ *Un dels blocs de Trinitat Nova a Barcelona, amb els nous accessos per ascensor i terrassa.*

normally consider this way of accessing them have, in contrast, an almost play-like component that we could compare to the itinerary that Jacques Tati goes through to enter the house in his film *Mon oncle* (1958).

Reinhabiting outside too

The history of the city and the house are not alien to this phenomenon. Spalato and Arles are, in reality, examples of this old idea. An idea that emerges from seeking to resolve a problem in the most pragmatic way possible. It is a case of recycling in a pure state, *reinhabiting* a colossal building to convert it into a city, making its corridors, its openings, or its towers into rooms and its passageways, arena or vomitoria into streets and squares. Also *reinhabiting* some monuments or simply singular buildings. While not long ago in other cities such as Vienna or Copenhagen, old gasometers were converted into housing, here in our country, they have had no better idea than to build leisure centres in the bullrings.

The Arles print speaks for itself: a whole city compacted and compressed until it occupies the old amphitheatre and reformulating the placing of materials using the monument, like an open-air quarry. The city shown by the print is in reality a monument to need and a magnificent example for explaining what the word *availability* means in architecture. Paradoxically today we have no better idea for old monuments than to restore them and convert them into attractions. It is quite a portrait of our age.

The city, at least Barcelona, does not seem to be very interested in this. While the only interesting thing in Barcelona's Eixample were its interiors, and their peculiar distribution and spatial structure, so clearly linked to the very urban structure of this part of the city, titanic efforts are being made to conserve its façades, which are of

significativo. El ejemplo más sofisticado de este tipo de extravagancia es quizás la que puede convertir una puerta en una mesa de ping-pong. Un ejemplo de manipulación de las bisagras que permite jugar a tenis de mesa entre dos habitaciones de la casa. Aquí nos encontramos con un ejemplo que nos muestra la posibilidad de añadir un nuevo uso, de duplicarlo.

Una modificació exemplar en este sentido es el caso de los ascensores añadidos a un conjunto de bloques de viviendas del barrio de la Trinitat de Barcelona. Los pisos resultantes, a pesar de las incomodidades que supone la posición del ascensor, son mejores que un piso que de nuevo tenga ascensor. Lo son porque ahora tienen dos accesos a dos lugares distintos de la casa, uno por la escalera y otro nuevo que permite acceder a la sala de estar por la fachada. Las incomodidades que esto representa y que hacen que habitualmente no nos planteáramos esta forma de acceso tienen, en cambio, un componente casi de juego que podríamos comparar al itinerario que Jacques Tati realiza para entrar en su casa en la película *Mon oncle* (1958).

Rehabitar también en el exterior

La historia de la ciudad y la de la casa no son ajenas a este fenómeno. Spalato o Arles son en realidad ejemplos de esta vieja idea. Una idea que surge de dar solución a un problema de la forma más pragmática posible. Se trata de reciclaje en estado puro, *rehabitar* un edificio colosal para convertirlo en una ciudad, hacer de sus cruïas, de sus vanos o de sus torres, habitaciones; y de los corredores, la arena o los vomitorios, calles y plazas. *Rehabitar* también algunos monumentos o simplemente edificios singulares. Mientras que en otras ciudades como Viena o Copenhague no hace mucho tiempo se convirtieron antiguos gasómetros en viviendas, aquí, en nuestro país, no se nos ha ocurrido nada mejor que hacer centros de ocio en las plazas de toros.

La ciutat, almenys Barcelona, no sembla gaire interessada en això. Mentre que l'única cosa interessant de l'Eixample barceloní eren els interiors i la seva peculiar distribució i estructura espacial, tan clarament lligada a la pròpia estructura urbana d'aquesta part de la ciutat, es realitzen esforços titànics per conservar les façanes, que tenen comparativament un interès minso, i s'enderroquen els interiors sense haver fet cap esforç per rehabilitar-los. Resulta evident que a Barcelona els esforços no es fan en la direcció de fer habitable la ciutat, sinó en la de conservar de manera fictícia la seva aparença, això que eufemísticament denominen el "paisatge urbà".

L'art d'aprofitar

Espanya, i especialment Barcelona, és la capital de la novetat. És la manifestació urbana de la fal·lera incontrolada per canviar el bany i la cuina. Qualsevol engegà nous projectes basats en aquesta idea, i el que és més greu, se'n proposen sempre alteracions radicals. L'únic valor que tenen és que les intervencions són noves, però amb el temps hem après que moltes vegades són també pitjors. Ben poques vegades es promouen com una veritable millora.

Més que de rehabilitar es tractaria, des del nostre punt de vista, d'aprofitar. Observar els edificis o els objectes com coses que encara tenen una vida i que es poden aprofitar. No llençar, no enderrocar indiscriminadament. Fins i tot la idea estesa, segons la qual "és més barat fer-ho de nou que arreglar-ho", ens sembla en aquest context cada cop més indefensible. Ja fa més de cent anys del llibre *El Practicón. Tratado completo de cocina y aprovechamiento de sobras* (1894). En aquest text, Àngel Muro defensava una cuina basada en aprofitar el que deixem a taula i, amb aquestes sobres, fer plats ex-

▶ *Imatge de la parella de gasòmetres reconvertits el 2005 en habitatges a Copenhaguen pels estudis d'arquitectura MVRDV i JJW.*

▶ *L'amfiteatre d'Arles va esdevenir la ciutat mateixa durant l'edat mitjana, mentre servia per protegir-la i proveir-la de materials de construcció.*

comparatively little interest, and the interiors are being demolished without any effort being made to rehabilitate them. It seems evident that in Barcelona, efforts are not being made towards making the city inhabitable, but towards fictitiously conserving its appearance, what we euphemistically call its "urban landscape".

The art of reusing

Spain, and especially Barcelona, is the capital of novelties. It is the urban manifestation of the uncontrollable craze for changing the bathroom and the kitchen. Anyone can launch new projects based on this idea, and what makes it more serious, radical alterations are always proposed. The only value that the interventions have is that they are new, but over time we have learned that often they are also worse. Very rarely are they promoted as a true improvement.

More than rehabilitating it should be a case, from our viewpoint, of reusing. Observing the buildings or objects as things that still have a life and can be used. Not throwing away, not demolishing indiscriminately. Even the extended idea, according to which "it is cheaper to do it new than to fix it", seems to us to be increasingly indefensible in this context. It is over one hundred years now since the book *El Practicón. Tratado completo de cocina y aprovechamiento de sobras* (1894) was published. In that text, Àngel Muro defended cookery based on making use of what we leave on the table,

El grabado de Arles habla por sí solo, una ciudad entera compactada y comprimida hasta ocupar el antiguo anfiteatro y reformulando la colocación de sus materiales utilizando el monumento, como cantera al aire libre. La ciudad que muestra el grabado es en realidad un monumento a la necesidad y un magnífico ejemplo para explicar qué significa en arquitectura la palabra *disponibilidad*. Paradójicamente hoy no tenemos ninguna otra idea con los viejos monumentos que restaurarlos para convertirlos en atracciones. Resulta todo un retrato de nuestra época.

La ciudad, al menos Barcelona, no parece muy interesada en esto. Mientras que lo único interesante del ensanche barcelonés eran los interiores y su peculiar distribución y estructura espacial, tan claramente ligada a la propia estructura urbana de esta parte de la ciudad, se realizan esfuerzos titánicos para conservar las fachadas, que tienen comparativamente un escaso interés, y se derriban los interiores sin haber hecho ningún esfuerzo por rehabilitarlos. Resulta evidente que los esfuerzos en Barcelona no se hacen en la dirección de hacer habitable la ciudad, sino en la de conservar de forma ficticia su apariencia, eso que eufemísticamente denominan "paisaje urbano".

El arte de aprovechar

Espanya, pero especialmente Barcelona, es la capital de la novedad. Es la manifestación urbana de la manía incontrolada por cambiar el baño y la cocina. Cualquiera pone en marcha nuevos proyectos basados en esta idea, y lo que es más grave, se proponen siempre alteraciones radicales... El único valor que poseen es que las intervenciones son nuevas pero con el tiempo hemos aprendido que muchas veces son también peores. Muy pocas veces se promueven como una verdadera mejora.

quisits. *Rehabitar* hauria de ser alguna cosa semblant a l'art d'aprofitar les nostres sobres, abans que comencem a sobrar nosaltres mateixos.

Rehabitar representa sobretot voler tornar a emprar, donar un nou ús. Implica la curiositat de provar altres usos en un edifici. Pensa com es podria utilitzar d'una altra manera. Representa una valoració de la novetat en un sentit no formal. No és un nou objecte, no una cosa nova més: la novetat està en la forma d'usar-lo. Plantejar-se avui *la casa del futur* és senzillament pensar en el *futur d'una casa vella*. ♦

Xavier Monteys

▲ *Els habitants de la casa del futur d'Alison i Peter Smithson s'han mudat al pis de la tieta.*

and using these leftovers to make delightful dishes. *Reinhabiting* should be somewhat similar to the art of making use of our leftovers, before we start becoming surplus to requirements ourselves.

Reinhabiting represents above all wanting to utilise again, give something a new use. It involves the curiosity of trying out other uses in a building. Thinking about how it could be used in a different way. It represents an evaluation of newness in a non-formal sense. It is not a new object, not another new thing; the newness lies in the way in which it is used. Today, considering *the house of the future* simply means thinking about *an old house's future*. ♦

Xavier Monteys

Translated by Debbie Smirthwaite

Más que rehabilitar se trataría, desde nuestro punto de vista, de aprovechar. Observar los edificios o los objetos como cosas que aún tienen vida y que pueden aprovecharse. No tirar, no derribar indiscriminadamente. Incluso la extendida idea según la cual "es más barato hacerlo de nuevo que arreglarlo" nos parece, en este contexto, cada vez más indefendible. Ya hace más de cien años del libro *El Practicón. Tratado completo de cocina y aprovechamiento de sobras* (1894). En este texto, Ángel Muro defendía una cocina basada en aprovechar lo que dejamos en la mesa y, con estas sobras, elaborar platos exquisitos. *Rehabitar* tendría que ser algo parecido al arte de aprovechar nuestras sobras, antes de que empecemos a sobrar nosotros mismos.

Rehabitar representa sobre todo querer volver a utilizar, dar un nuevo uso. Implica la curiosidad de probar otros usos en un edificio. Pensa cómo podria usarse de otro modo. Representa una valoración de la novedad en un sentido no formal. No es un nuevo objeto, no es una novedad más; la novedad radica en la forma de usarla. Plantearse hoy *la casa del futuro* es sencillamente pensar en el *futuro de una casa vieja*. ♦

Xavier Monteys

Traducido por Jordi Palou